

fronti, v neposrednem in daljnem zaledju, kot tudi v vojnem ujetništvu. Pri tem pojasni tako teoretično dolžnost (na podlagi pravilnikov) kot tudi dejansko stanje na bojišču oz. v zaledju, kjer so bili duhovniki izpostavljeni vsem vojnim grozotam, vendar so kljub temu oskrbovali vojake in vojne ujetnike v frontnih linijah in bolnišnicah ter skrbeli za pokope in prevoze padlih vojakov v domače kraje. Nekateri so bili pri opravljanju svojega dela ranjeni oz. so celo umrli za posledicami vojne. Zahvaljujoč svojemu (ne)delu so bili nekateri duhovniki deležni pohval in odlikovanj, drugi pa disciplinskih ukrepov. Zlasti slednji so s svojim obnašanjem še dodatno obremenili vojake, za katere bi morali sami skrbeti: »Nobeden maše ne bere, pijo, kvartajo, kvantajo, za dekleti nore (...)«. V zadnjem letu vojne se je pokazala tudi pomembna vloga duhovnikov, ki so oskrbovali vse bolj izčrpane in malodušne vojake, prve vrnjene vojne ujetnike (iz Rusije) in uporne, vojne site vojake. Tako so vojaški duhovniki poleg duhovne oskrbe svojih »faranov« pričeli vse bolj opravljati naloge, ki spadajo na področje vojaške propagande (spodbujanje vojakov k nadaljevanju bojevanja) in vojaške (proti)obveščevalne službe (prevzgoja nasprotnikov monarhije, pacifistov itd.). Zadnje poglavje je namenjeno prelomnim trenutkom konca vojne in zloma avstro-ogrske monarhije ter vlogi slovenskih vojaških duhovnikov v vojski Države SHS in zatem Kraljevine SHS (oz. Jugoslavije). Tako so bivši avstro-ogrski vojaški duhovniki slovenskega rodu sodelovali v bojih na severni meji, kjer so se nekdanji soborci bojevali na meji dveh novonastalih držav.

Za povzetkom je avtor objavil prepise najpomembnejših uporabljenih arhivskih dokumentov, ki dodatno osvetljujejo vsebino. Že na drugih mestih v monografiji je izpostavil problem neobstoječih (oz. izgubljenih, ponekod pa tudi nedostopnih) virov, s katerimi bi lahko dodatno predstavil to temo. Temu lahko pripišemo tudi neobravnane določene teme, ki bi si zaslužile nadaljnje raziskovanje: od vpliva vojaške duhovščine na oblikovanje javnega mnenja o vojni ter na delovanje vojaških poveljnikov (tako na fronti kot na poveljstvih) do odnosov med vojaškimi duhovniki in civilisti v zaledju fronte. Nekatero od naštetih tem je avtor obravnaval v samostojnih člankih, morda pa bi jih veljalo vključiti tudi v to monografijo (oz. v dopolnjeno izdajo).

Pričujoča monografija je eno redkih del slovenskega zgodovinopisja, ki se ukvarja z vprašanjem vojaške duhovščine (po doktorski disertaciji in monografiji Jožeta Pluta *Za pravice človeka*), pri čemer je trenutno edino znanstveno delo, ki se posveti temu področju civilno-vojaških odnosov v času prve svetovne vojne, in hkrati edino, ki se tako podrobno posveti vprašanju slovenske vojaške duhovščine. Prvo svetovno vojno lahko upravičeno imamo za vrhunec delovanja slovenskih vojaških duhovnikov, saj v drugi svetovni vojni njihovo število ni bilo tako visoko, po

vojni pa novonastala Jugoslovanska (ljudska) armada ni imela vojaških duhovnikov (nadomestila jih je s političnimi komisarji). Avtor je s pregledom avstrijskih in slovenskih arhivov sestavil prvi seznam slovenskih vojaških duhovnikov, ki so se udeležili prve svetovne vojne. S tem preostaja (še) neraziskano delovanje vojaških duhovnikov slovenskega rodu v drugih oboroženih silah (Italije, ZDA itd.) v času prve svetovne vojne. Biograme slednjih je avtor objavil v doktorski disertaciji, a jih ni vključil v obravnavano monografijo (napoved je izid samostojne publikacije); temeljitejši raziskovalec bo moral za popoln pregled obravnavanih duhovnikov uporabiti obe deli oz. počakati na izid nove monografije.

Od osamosvojitve Slovenije vprašanje duhovne oskrbe v Slovenski vojski ni bilo dokončno razrešeno (npr. vprašanje ustanovitve vojaške škofije), pri čemer bi lahko odgovorni monografijo uporabili kot izhodišče za razpravo o tem, kako je bilo to področje urejeno v preteklosti in kako bi lahko bilo urejeno danes.

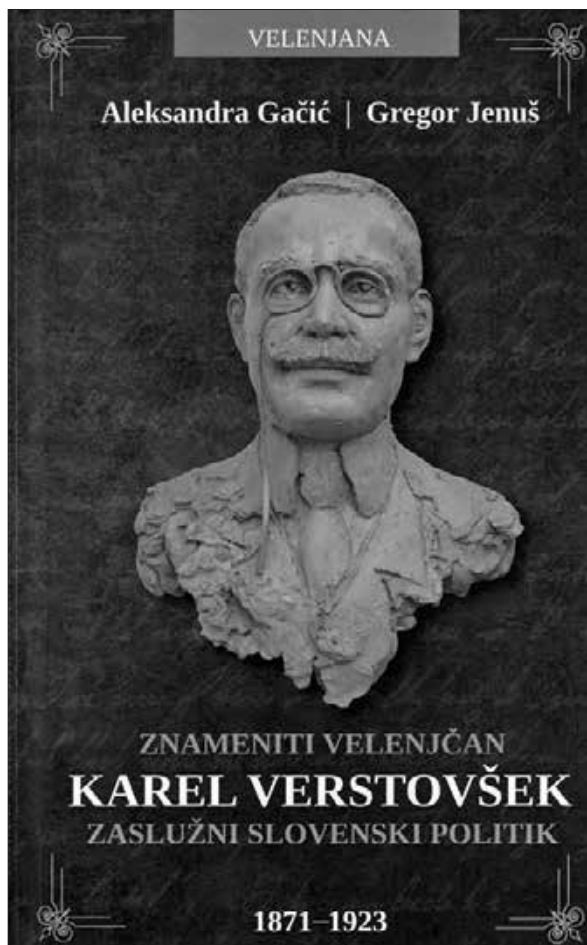
Klemen Kocjančič

Aleksandra Gačić in Gregor Jenuš:
Znameniti Velenjčan Karel Verstovšek
(1871–1923), zaslužni slovenski politik:
politična biografija: ob 145. obletnici
rojstva. Velenje: Ustanova Velenjska knjižna
fundacija, 2016, 174 strani.

Ob ustanovitvi Velenjske knjižne fundacije je novembra 2016 v zbirki Velenjana izšla monografija o slovenskem politiku Velenjčanu Karlu Verstovšku (1871–1923), ki sta jo napisala mlada slovenska zgodovinarja dr. Aleksandra Gačić in dr. Gregor Jenuš. Kot izhodišče svoje raziskave o tem pomembnem politiku, ki je pustil pečat na Štajerskem, kot minister pa pomembno vplival na slovenski kulturni razvoj, navajata stališča njegovih sodobnikov in prijateljev, češ da so njegove zasluge (pre)slabo poznane, ker ni napisal svojih spominov, za časa življenja pa se je redko odzival na javne napade, niti se ni (pretirano) hvalil s svojimi uspehi, predvsem kot »minister«.

O njegovem delovanju so slovenski zgodovinarji do sedaj kot o protagonistu pisali v kontekstu njegovega angažmaja v Narodni vladi v Ljubljani in Deželni vladi v Ljubljani. V bolj stranski vlogi pa je predstavljen v aktivnostih Rudolfa Maistra novembra 1918 v Mariboru oziroma na Štajerskem. Avtorja pa v svoji celostni analizi njegovega političnega bitja in žitja prikazujeta, da je bil Verstovšek pomemben politik, sopotnik Antona Korošca, mlado krilo v Slovenski ljudski stranki, ki je svojo politično kariero dojemal kot poslanstvo za izboljšanje polo-

žaja slovenskega naroda v izobraževalnem procesu: pred prvo svetovno vojno v Habsburški monarhiji s prizadevanji za zagotovitev ustavno zajamčene enakopravnosti za slovenske otroke v osnovnih in meščanskih šolah, med prvo svetovno vojno za popravilo krivic, po prvi svetovni vojni pa celostno na vseh stopnjah izobraževanja, vključno z ustanovitvijo prve slovenske univerze v Ljubljani, ki je (bila) ena najbolj pomembnih pridobitev za slovensko kulturo v Kraljevini Jugoslaviji, saj je njena ustanovitev odločujoče vplivala na institucionalizacijo »slovenske« znanosti.

Monografija predstavlja delovanje Verstovška v štajerskem deželnem zboru v Gradcu, državnem zboru na Dunaju, v Narodni vladi v Ljubljani in Deželni vladi v Ljubljani, pri čemer avtorja upoštevata relevantno literaturo, vse javno dostopne arhivske vire ter sočasno časopisno gradivo. Posebno pozornost namenjata zgodovinskemu kontekstu – v tekstu in obsežnih vsebinskih opombah – sprva dobi njegovega odraščanja (narodna diferenciacija in posledično kriza identitete na Štajerskem, predvsem pri Nemcih in formaciji v zavednega slovenskega izobraženca), nato napetim narodnostnim razmerah na Štajerskem, po prvi svetovni vojni pa prevratnim dobam.

Na osnovi novega gradiva knjiga osvetljuje Verstovška kot politika, njegova izhodišča, na prepričljiv

način pa odgovarja na očitke sodobnikov o oportunističnosti. Avtorja prepričljivo dokazeta nasprotno – zanj je bil boj za narodne pravice v šolstvu poslanstvo, tako pred prvo svetovno vojno kakor po njej, ko je trmasto vztrajal pri ohranitvi pristojnosti njegovega »ministrstva« kljub pritiskom iz prosvetnega ministrstva v Beogradu. Vendar pa je bil Verstovšek pripravljen prisluhniti argumentom, in kar je verjetno še pomembnejše za njegovo »ministromanje«, zbrati okoli sebe sposobne strokovnjake, ne glede na njihovo politično pripadnost, ki so pripravili celostne in dobro premišljene rešitve. Verstovšek je kot »minister« deloval pragmatično in je za potrebo za svojih projektov (denimo ustanovitev prve slovenske univerze) pridobil podporo slovenske javnosti. Knjiga, ki je namenjena široki publiki, je zato primeren poklon izjemno pomembnemu slovenskemu politiku ob 145. obletnici njegovega rojstva. Primerno bi bilo, da bi Univerza v Ljubljani ob praznovanju 100. obletnice obstoja decembra 2019 obeležila njegove zasluge za ustanovitev prve slovenske univerze, recimo s postavitvijo kipa pred sedežem univerze.

Željko Oset

Flavio Bonin: Belo zlato krilatega leva. Razvoj severnojadranskih solin v obdobju Beneške republike. Piran, Pomorski muzej-Museo del mare »Sergej Mašera« Piran-Pirano, 2016, 377 strani.

Obsežna, bogato ilustrirana znanstvena monografija dr. Flavio Bonina je rahlo preurejena in prečiščena doktorska disertacija. Bonin je v slovensko zgodovino prispeval zelo pomembno in nadvse dobrodošlo delo. Avtor obravnava pridobivanje soli in z njo povezane legalne in ilegalne dejavnosti. Ukvarja se torej s torej temo iz gospodarske zgodovine v obdobju poznega srednjega in zgodnjega novega veka na tistem območju Sredozemlja, kjer sta se stikala in mešala slovanski in romanski svet. Prav po braudelovsko ali blochovsko se Bonin ne ozira na tradicionalne periodizacijske ločnice med srednjim in zgodnjim novim vekom, temveč sledi problematiki in njenim zgodovinskimi ritmom tako, kot se razkrivajo skozi analizo zgodovinskih virov. Zato se posveča tako počasi spreminjajočim se rutinam, ki trajajo od poznega srednjega veka do začetka 19. stoletja, kakor tudi hitrejšim, hipnim dogodkom. Ukvarja se torej s pojavi, ki po Braudelovi triplastni časovni dinamiki odvijanja zgodovinskih procesov sodijo v dolgo trajanje, in tehtno poudari zgodovinske konstante v gospodarjenju z morjem in njegovim potencialnim produktom soljo. Ali če spet uporabimo kar Braudelovo